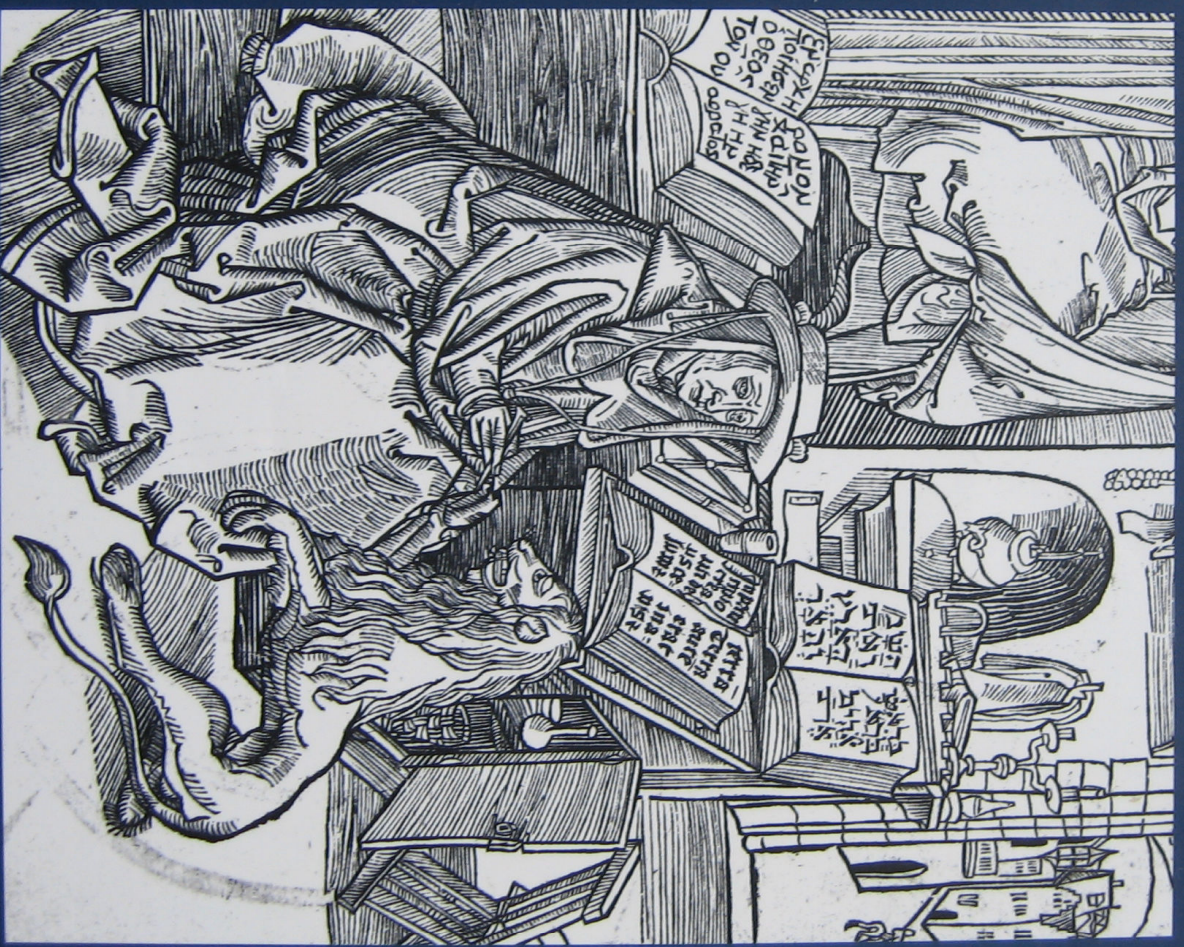

Historie – Otázky – Problémy

ČESKÁ BIBLE.
KULTURNÍ, IDEOVÝ A POLITICKÝ
FENOMÉN V PROMĚNÁCH STALETÍ

HOP

Historie – Otázky – Problémy

Česká bible.

Kulturní, ideový a politický
fenomén v proměnách staletí

Robert Dittmann

Odkaz *Jiní* v poznámkovém aparátu

Nového zákona Kralické bible šestidílné*

Jiní references in the notes to the six-volume
Kralice Bible New Testament

■ **Abstract:** This paper deals with the identification of 84 variants in the Kralice Bible New Testament referred to as *Jiní*. Out of the translations that were compared (the Blahoslav New Testament of 1568, the Melantrich Bible of 1556–1557, the Beza Latin translation in various versions, and the Náměšť New Testament of 1533) most correspondences with readings referred to by *Jiní* in the six-volume Kralice Bible were contained in the Beza Latin translation with Annotations (with a total of 71), while more than half the references are contained in Blahoslav's 1568 New Testament in the marginalia (43), and other readings are contained in the 1568 New Testament in the text itself (15). There are relatively few correspondences with the Melantrich Bible in the 1556–1557 version (27) and with the 1533 Náměšť New Testament (23). The source for six locations with a *Jiní* reference has remained unidentified, involving marginalia in Mark 3,11.21; Luke 19,23; John 5,2; Hebrews 13,23; and the Second Epistle of Peter 2,13. This paper also presents selected examples of correspondences found between marginalia in the six-volume Kralice Bible with the *Jiní* reference and the translations examined.

■ **Keywords:** six-volume Kralice Bible; Beza; New Testament

■ **PhDr. Robert Dittmann, Ph.D.**, je odborným asistentem Ústavu českého jazyka a teorie komunikace Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Zabývá se vývojem českého jazyka, zejména biblického překladu (robert.dittmann@ff.cuni.cz).

Potřeba zabývat se podrobněji poznámkovým aparátem kralické Šestidílnky byla badateli opakovaně tematizována.¹ Už na začátku moderního biblistického výzkumu předloh Kralické bible si postěžoval starozákoník Slavomil Daněk, že Kraličtí nás nechali „tápati v té hromadě souvěkých tisků hebrejských, hebrejsko-aramejských, řeckých, latinských a řecko-latinských biblí a jejích částí“, a navíc „nám zůstavili hledati tyto elementy někdy jen pod něhou šifrou *Jiní*“.² O tři roky později si stěžuje Daňkův kolega novozákoník Josef Bohumil Souček, že přes „svou důležitost nebyly výklady Kralické šestidílnky dosud podrobeny soustavnému rozboru“.³ Další evangelický biblista Jan Heller, spojující v sobě starozákonní i novozákonní studia obou svých předchůdců, o čtvrt století později programově vytyčuje, že bude nutno „věnovat novou a mnohem soustředěnější pozornost [...] Kralickým poznámkám“.⁴ Táborský evangelický farář Bo-

* Příspěvek vznikl v rámci grantu GA ČR P406/10/0591 EUROPA HUMANISTICA. Literární a jazyková recepce antických textů v českých zemích v letech 1470–1600.

¹ Zkratky biblických knih používáme podle Českého ekumenického překladu. Font a prohlášení: BWGRKL PostScript® Type 1 and TrueType font. Copyright ©1994–2013 BibleWorks, LLC. All rights reserved. This Biblical Greek font is used with permission and is from BibleWorks (www.bibleworks.com). I ask others to comply with displaying and preserving the copyright, if they also distribute any derived publications.

² Slavomil DANĚK, *Předlohy apokryf kralických (Ezra)*, Ročenka Husovy československé evangelické fakulty bohoslovecké v Praze za r. 1929–1930, 1930, s. 8–23, zde s. 9.

³ Josef Bohumil SOUČEK, *Theologie výkladů kralické šestidílnky*, Praha 1933, s. 2.

⁴ Jan HELLER, *Náš dluh Kralické*, Křesťanská revue 24, 1957, s. 239–241, zde s. 241.

huslav Souček však musí po dalších deseti letech přiznat, že „[p]ramenně nebyly dosud rozebrány ani kralické poznámky“.⁵ Tento neuspokojivý stav trvá dodnes.

Kraličtí v Šestidílce dovedli u nás v rámci 16. století k dokonalosti tendenci, kterou v témže věku založil v konfesně identickém prostředí tisk tzv. Nového zákona Lukášova z roku 1525: uvádění marginálních poznámek. Jejich historie v české biblické překladatelské tradici je samozřejmě výrazně starší a sahá už do první redakce staročeského překladu. Je možné, že okrajové poznámky byly spojeny se samotnými počátečními pokusy o překlad jednotlivých biblických slov do češtiny: v opisech komentářů francouzského talmudisty Josefa Kary (zemřel ve dvacátých letech 12. století) se nacházejí slovenské, zřejmě české překlady některých biblických slov a pasáží⁶ v podobě „textových“ (tj. do textu začleněných) glos. Vraťme se však k českým biblickým překladům v 16. století.

Okrajové filologické poznámky v nich slouží vlastně k balancování mezi jednostranností na osách jako knižnost – mluvenost (do marginálních poznámek jsou odsouvány archaismy i výrazy lidového jazyka), doslovnost – parafráze (v poznámkách se ocitají volnější překlady i tvrdé hebraismy, grécismy, latinismy apod.), čeština v Čechách – na Moravě (např. lexikální moravismy, hojnější výskyt diftongu *-ej-* či protetického *v-*), vulgátní – nevulgátní čtení (odsouvána jsou vulgátní nebo naopak nevulgátní čtení, případně jsou uváděny jiné textověkritické varianty), jedinečnost – synonymie (pod vlivem humanismu jsou na okraji uváděna synonyma, avšak ve vlastním textu je nutno zvolit jediné znění), domácí lexém či překlad – výpůjčka či transkripce (např. v Blahoslavově NZ1568 Mt 8,5 *Setník* – marg. *Centuryo*, BiblKral1 J 1,28 *v Betabaře* – marg. *v Brodě*) ad. Bohatost poznámkového aparátu v Šestidílce ještě umocňuje lexikální bohatství ve vlastním textu. Kromě filologických poznámek se vyskytují v Šestidílce okrajové poznámky teologické, obsahové, věcné a dále konkordance.

Nový zákon Šestidílký (1593–1594) vyniká z českých překladů Nového zákona v 16. století mimo jiné největším počtem marginálií. Ten byl téměř zdvojnásoben už mezi prvním a druhým vydáním Blahoslavova Nového zákona (nárůst o téměř 90 %)⁷ a dále mezi tímto druhým vydáním a zněním v Šestidílce (nárůst o zhruba 80 %). Rozmnožení marginálních poznámek podle jejich uvození⁸ (J. = Jiní, Ř. = Řecky, t. = totiž) ilustruje na několika sondách tabulka 1:

⁵ Bohuslav SOUČEK, *Česká Apokalypsa v husitství. Z dějin textu Zjevení Janova – od Konstantina ke Komenskému. Úvodem k vydání Nového zákona Táborského*, Praha 1967, s. 181.
⁶ Robert DITTMANN, *K významu raných česko-židovských jazykových kontaktů v oblasti českých zemí pro diachronní bohemistiku*, Listy filologické 135, 2012, s. 259–285, zde s. 283.
⁷ Soudíme tak podle sondy provedené v Mt 11–15 (počet marginálií druhého vydání se zvýšil z 51 na 94) a Ř 1–5 (ze 73 na 137). Přesné odkazy na různá vydání relevantních překladů jsou uvedeny pro přehlednost za textem této stati [poznámka redakce].
⁸ Nezhledujeme konkordance ani marginálie, na něž se v textu neodkazuje (viz začátek Zj 10). Umístění odkazu na marginálii před nebo za slovem podle charakteru marginálie převzala Šestidílka z NZ1568. V tabulce počítáme za jednu marginálii mechanicky i ty případy, kdy je marginálie uvozena zkratkou t. a v jejím textu se objevuje i J. (např. Mt 5,19).

Místo	J./Jiní		Ř.		t.		bez uvození			
	NZ 1568	Bibl Kral1	NZ 1568	Bibl Kral1	NZ 1568	Bibl Kral1	synonyma v širokém smyslu		věcné vysvětlivky	
							NZ 1568	Bibl Kral1	NZ 1568	Bibl Kral1
Mt 1–10	4	7	0	14	2	186	138	134	17	45
Sk 1–10	1	3	0	21	1	70	241	214	14	35
Zj 1–10	0	0	0	12	5	138	130	110	4	11
Σ	5	10	0	47	8	394	509	458	35	91

Tabulka 1: Statistika počtu marginálií podle jejich začátku na sondě třiceti novozákonních kapitol v Šestidílce a NZ1568.

V další části příspěvku se zaměříme pouze na marginální různočtení, která jsou uvozena zkratkou J. nebo slovem Jiní v Novém zákoně kralické Šestidílký. Tento odkaz je – podobně jako další zkratky Kralických – obdobou běžného odkazu v latinských humanistických překladech bible (*alii*). Kraličtí se jím odvolávají na různočtení, tj. nejde o jimi dodaná synonyma, o jejich alternativní vyjádření apod. Zmíněný odkaz je v předmluvě k prvnímu dílu Šestidílký vysvětlen na f. 4a: „Často se nalézá / že některá místa dvojím / neb trojím obyčejem od vykladačův se vykládají: protož, aby žádným pohrdáno nebylo / ten výklad, kterýž se za nejpravější drží, v textu jest položen. Jiných pak výklad na straně jest znamenán / k němuž obyčejně litera J. t. Jiní, se přidává.“⁹ Adverbium *obyčejně* znamená, že Kraličtí si neuzavírají možnost uvádět různočtení i jinak. Jak zjistilo už předchozí bádání, často tak činí tzv. marginálními synonymy.

Zkoumání odkazů J./Jiní je jednou z cest, jak se přiblížit odpovědi na otázku po okruhu kralických předloh, zejména ovšem přímých předloh poznámkového aparátu. Při zkoumání odkazů J./Jiní v kralickém Novém zákoně máme dvě výhody: těchto odkazů je relativně málo a průzkum nám zčásti usnadňuje práce upravovatele Jana Němčanského, jenž některé Blahoslavovy marginální varianty identifikoval tímto odkazem jako různočtení. V příspěvku dále nezkoumáme odkazy *některí, některí exemplářové*, varianty bez uvození J./Jiní (např. Sk 4,36) a odkazy J./Jiní, po nichž přímo nenásleduje citace jiného překladu (např. Sk 7,43). V celém Novém zákoně Šestidílký zůstává 84 míst uvozených J./Jiní:

Mt 2,11.17; 3,16; 5,17.19.21.47; 7,1; 8,13; 9,8; 17,2; 26,20.21;

Mk 1,12.13; 3,11.18.21; 4,21; 8,14;

Lk 2,14.22; 9,4; 12,1; 19,9.23;

J 1,27.28; 5,2; 12,3; 13,23; 19,36; 21,7.15 bis;

Sk 2,28; 4,27; 7,6; 13,36; 15,7; 24,22;

Ř 3,4 bis; 5,12; 15,18 bis;

1 K 2,1; 8,3; 12,27; 15,31.55;

2 K 2,5; 7,12; 10,12; 11,28;

Ga 3,1; 4,15; 5,16;

⁹ Transkripční zásady viz Josef VINTR, *Zásady transkripce českých textů z barokní doby*, Listy filologické 121, 1998, s. 341–346; dodržujeme však velká písmena a interpunkci.

Ef 6,24;
 Fp 1,7,10; 2,15,23;
 Ko 1,12;
 1 Te 1,9; 4,8;
 1 Tm 3,3; 5,21; 6,20;
 2 Tm 2,22; 4,13;
 Žd 1,7; 2,1; 5,7; 13,23;
 Jk 1,5; 2,18; 3,6;
 1 P 3,18; 5,5;
 2 P 2,13;
 2 J 1,1;
 Zj 12,18; 16,5.

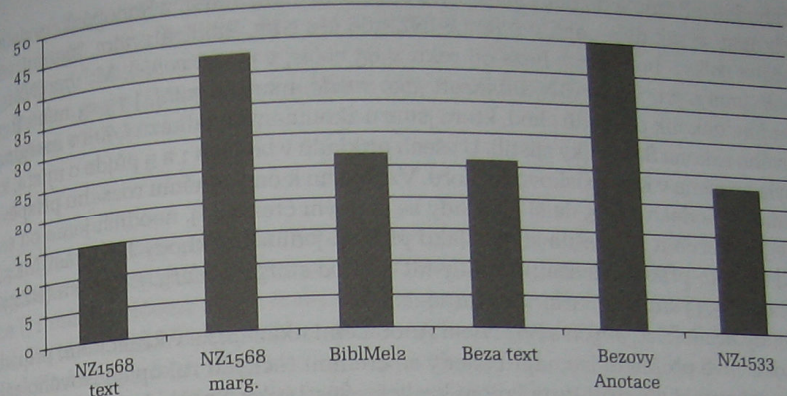
K identifikaci předloh označených *J./jiní* je možné přistoupit dvěma cestami. Můžeme vycházet z dosavadních zjištění o důležitosti předloh a hledat v nich postupně vylučovací metodou. Druhou možností je odhlédnout od dosavadních nepříliš hlubokých znalostí předloh a srovnat zkoumaná marginální čtení se všemi relevantními předlohami.

První postup vychází z předpokladu hierarchie předloh (NZ1568, Bible Melantrichova, Beza, NZ1533 ad.), ta ale není zejména na nižších stupních jistá. Výsledky by byly postaveny na řadě neznámých, a proto by nebyly průkazné. Bezprostřední česká předloha pro Šestidílku, tj. NZ1568, obsahuje 58 ze zkoumaných 84 znění.

Při druhém postupu srovnáváme všech 84 sledovaných míst se všemi známými předlohami, tj. zcela odhlédneme od možné hierarchie předloh a jejich případného vzájemného ovlivňování, a pokud najdeme oporu ve více předlohách, interpretujeme tuto skutečnost jako shodu s několika předlohami zároveň.¹⁰ Tento postup má například tu nevýhodu, že nerozlišuje mezi předlohami, u nichž z rozboru vlastního překladu víme, že byly používány častěji, a předlohami pravděpodobně méně využívanými. Zde představíme výsledky srovnání pouze s NZ1568, s BiblMel2, s Bezovým latinským překladem (Barbiriana a tam, kde marginálie není už v NZ1568, případně též Bezovo 4. vydání),¹¹ Bezovými Anotacemi (Barbiriana a 4. vydání) a NZ1533. Celkem bylo nalezeno mezi *Jinými* v Šestidílce a zmíněnými překlady 179 shod, z nich téměř třetinu (32 %) obsahuje NZ1568 v textu nebo margináliích, skoro 40 % Beza v textu nebo Anotacích, jen asi 15 % připadá na BiblMel2 a necelých 13 % na NZ1533. Výsledky získané tímto postupem jsou prezentovány v grafu 1.

Překvapivý je nízký počet shod mezi *Jinými* a melantrišskou tradicí reprezentovanou BiblMel2. Poměrně malý počet shod byl zaznamenán s erasmovskou tradicí v NZ1533, ale je třeba říci, že počet shod přímo s Erasmem je mírně vyšší: Blahoslav nebo Kraličtí se totiž odvolávají někdy přímo na jeho text, např. v marginálii k Ř 5,12 je v NZ1568 jediný přesný odkaz na autoritu (Erasmus: *jelikož všickni hřešili*), přičemž je zřejmé, že konečným zdrojem byl Erasmův řecký text, nikoli jeho latinský překlad nebo náměštý NZ1533.

¹⁰ Kritériem pro shodu byla rovina lexikální, případně též morfologická. Příklady shod jsou uvedeny níže.
¹¹ V ojedinělých případech přihlížíme k Bezovu druhému a třetímu vydání. Pokud byla stejná marginálie už v NZ1564, zohledňujeme jen Bezovo 1. vydání.

Graf 1: Počet shod u vybraných překladů s *Jinými* v Šestidílce (NZ1568 text 15, NZ1568 marg. 43, BiblMel2 27, Bezův text 26, Bezovy Anotace 45, NZ1533 23).¹²

Erasmus totiž ve všech svých pěti vydáních Nového zákona (1516–1535) překládá toto místo do latiny první osobou plurálu (*quatenus omnes peccavimus* – NZ1533 *pokad sme všickni zhřešili*), tj. odchýlně od svého řeckého textu, v němž je ve všech pěti vydáních třetí osoba plurálu (*ἡμαρτον*),¹³ a tu překládá Blahoslav. Nemohl se přitom o tomto rozporu poučit v Bezových Anotacích. Dále se potvrzuje soustavné přihlížení k měnícímu se Bezovu latinskému překladu a jeho Anotacím, jež byly vydávány spolu s překladem. O vlivu této předlohy na samotný text překladu náš rozbor nevyovídá, ale jeho vliv na marginálie uvozené *J./jiní* je ze zkoumaných verzí největší. Časté marginální shody s Bezou svědčí o respektu Kralických a jejich textologickém zřetelu, ale také o jejich kritičnosti i účtě ke kontinuitě tradice. Uvedeme zde příklady toho, jak Kraličtí v margináliích reflektují pozdější Bezovo znění (žádný z nich neuvádí Jaroslav Konopásek).¹⁴ Ve 2 Tm 2,22 čtou NZ1568 a BiblKral1 *Pána*, BiblKral1 přidává marginálii *Jiní, Krysta* (Barbiriana, Beza 1582 *Dominum*, Beza 1588 *Christum* – v jeho řecké verzi je od roku 1565 *τὸν Χριστόν*; srov. BiblMel2 a NZ1533 *Pána*). V Jk 2,18 čte NZ1568 z *skutků*, BiblKral1 z *skutků*, marg. *J. bez skutků* (Barbiriana, Beza 1565 *ex operibus*, Beza 1582, 1588 *absque operibus* – marg. *Itaque sequutus & Syri interpretis & Latinae Vulgatae versionis auctoritatem, & Parisiensem Colinaei editionem Graecam...*, srov. BiblMel2 *bez skutkuov*, NZ1533 z *skutků*). Ve Zj 16,5 dodává až BiblKral1 marginálii *J. a kterýž budeš*, která odpovídá *Qui eris* v Bezovi 1582, 1588 (1. ani 2. Bezovo vydání tento text nemá, stejně jako BiblMel2 a NZ1533). V dalších případech byla změna textu od NZ1568 provedena přes marginálie tak, že v Šestidílce bylo přijato

¹² Na dvou místech (Mt 2,11.17) byl zkoumaný exemplář NZ1533 defektní. Erasmův latinský překlad z roku 1522, z nějž Náměštší nejspíše překládali, zde oporu neposkytuje, proto tato místa do shod nepočítáme.

¹³ Srov. Andrew J. BROWN (ed.), *Opera Omnia Desiderii Erasmi Rotterodami. Recognita et adnotatione critica instructa notisque illustrata. Ordinis sexti tomus tertius*, Amsterdam 2004, s. 71.

¹⁴ Jaroslav KONOPÁSEK, *Řeckolatinská předloha Blahoslavova Nového zákona. Prolegomena textové kritiky kralického textu Nového zákona*, Praha 1932, s. 121–144.

čtení shodné s Bezou a do marginálie bylo odsunuto čtení starší, z Konopáskem neuváděných míst se tak děje např. v 1 Te 4,8 (NZ1568 čte vám, BiblKrali nám, marg. J. vám, Barbiriana vobis - bez marg., Beza od roku 1565 nobis, v marg. vobis), Mt 17,2 (NZ1568 jako snih, marg. jiní jako světlo, BiblKrali jako světlo, marg. J. snih), J 13,23 nebo Ř 3,4.

Uvedme několik příkladů shod, které jsme u zkoumaných odkazů J./jiní v margináliích Nového zákona Šestidílký zjistili. U všech příkladů v bodech 1 a 5 půjde o místa, která nebyla snesena v Konopáskově rozboru. Vzhledem k omezenému rozsahu příspěvku neuvádíme v bodech 1 až 5 další překlady se stejným čtením, tj. neodlišujeme od sebe případy jedinečné a vícečetné shody. Jako příklad jedinečné shody lze uvést Mt 5,47 (viz bod 1), jako příklad vícečetné shody Mt 5,21 od starých, marg. J. Starým (NZ1568, BiblMel2, NZ1533 starým, Barbiriana antiquis).

1. Shody kralických Jiných s Bezovými Anotacemi ukazují, že v kralickém, případně už Blahoslavově překladu lze najít i shody se čteními řeckých rukopisů Nového zákona, jež prozkoumal a použil Beza (znění kralické Šestidílký v následujících příkladech oddělujeme od ostatních překladů hranatou závorkou). Srov. Mt 2,11 BiblKrali našli, marg. J. ušli] Barbiriana invenerunt - poznámka: ... in omnibus vetustis exemplaribus scriptum erat εἶδον, viderunt; Mt 5,47 Bratři, marg. J. přátel] Barbiriana fratres - pozn.: in omnibus vetustis legebatur, τοὺς φίλους, amicos; Mt 26,21 Amen, marg. J. Amen, Amen] Barbiriana Amen dico vobis - pozn.: In sexto codice scriptum erat, ἀμήν ἀμήν, amen amen; Mk 1,12 Duch, marg. J. dokládají, Svatý] Barbiriana Spiritus - pozn.: In secundo exemplari additur ἅγιος sanctus, quod vocabulum magnam lucem affert huic loco; Mk 3,18 Taddea, marg. J. Lebba] Barbiriana Thaddaeum - pozn.: In secundo codice legitur λεββαῖον Lebbaeum, cui scilicet cognomen fuit Thaddaeus; 1 K 2,1 svědectví Boží, marg. J. tajemství] Barbiriana testimonium Dei - pozn.: Ambrosius vero pro μαρτύριον legit μυστήριον, quod etiam in duobus vetustis codicibus invenimus & videtur optime convenire; Ga 3,1 mezi vámi ukřižován, marg. J. mezi námi] Beza 1588 inter vos - pozn.: in nonnullis impressis codicibus legitur ἐν ἡμῖν, Inter nos; Ko 1,12 Díky činite Otci, marg. Jiní, Bohu a Otci] Barbiriana: Gratias agentes Patri - pozn.: Nonnulli Graeci codices habent θεῷ καὶ πατρὶ & ita etiam legitur in nonnullis exemplaribus vulgatae editionis.

2. Následují vybrané příklady na shodu mezi Jinými Šestidílký a textem NZ1568: Mt 9,8 divili se, marg. J. báli se] NZ1568 báli se; Ř 3,4 když by soudil, marg. J. souzen byl] NZ1568 když by souzen byl; Ř 3,4 budiž Bůh pravdomluvný, marg. J. Bůh jest pravdomluvný] NZ1568 jest Bůh pravdomluvný; 2 K 11,28 ten houf na každý den povstávají proti mně, marg. J. ustavičná má na každý den zaměstknání] NZ1568 ustavičná má na každý den zaměstknání.

3. Příklady shody mezi Jinými Šestidílký a NZ1533: Mt 5,21 od starých, marg. J. Starým] NZ1533 starým; Lk 2,22 Marje, marg. J. čtou jejich] NZ1533 jejich; Lk 12,1 Pilně se varujte, marg. J. Nejprve varujte se] NZ1533 Nejprve / varujte se; J 1,27 Po mně, marg. J. za mnou] NZ1533 za mnú; 1 Tm 3,3 bitec, marg. Jiní, jazykotepec] NZ1533 jazykotepec.

4. S BiblMel2 byly zaznamenány mj. tyto shody: Mt 17,2 jako světlo, marg. J. snih] BiblMel2 jako snih; J 19,36 Kost jeho žádná nebude zlámána, marg. J. Kostí v něm nezlámete] BiblMel2 Kostí v něm nezlámete; J 21,7 opásal se po košili, marg. J. obestřel se sukni] BiblMel2 obestřel se sukni; Sk 4,27 proti Svatému Synu tvému, marg. Jiní dokládají, V tomto městě] BiblMel2 v tomto Městě.

5. Poslední zde uvedenou skupinou příkladů jsou shody mezi Jinými Šestidílký a Bezovým latinským překladem (citujeme jen 1. nebo 4. vydání): Mk 4,21 rozsvícena, marg.

J. přichází] Barbiriana lucerna venit; 1 K 15,55 Kde jest ó Smrti osten tvůj? kde jest ó Peklo vítězství tvé?, marg. Jiní čtou, Kde jest ó Smrti vítězství tvé / kde jest ó Peklo osten tvůj? Barbiriana Ubi tua o mors victoria, ubi tuus o sepulchrum stimulus?; Ga 5,16 žádosti těla nevykonávejte] Beza 1588 ne perficite; Fp 2,15 svěťte, marg. J. svítíte] Barbiriana micatis.

***

Při zkoumání 84 marginálií Šestidílký uvádějících odkazem J./jiní různočtení bylo zjištěno, že ze zkoumaných verzí je největší oporou pro jejich vysvětlení Beza a jeho Anotace (71 míst), přičemž už 58 čtení se vyskytuje v NZ1568 v margináliích (43) nebo ve vlastním textu (15). Vliv předchozí české tradice ilustrují i shody s BiblMel2 (27) a eraslovským NZ1533 (23). I když se tyto výsledky nevztahují přímo k předlohám kralického textu, ale jen k části poznámkového aparátu, navazují na dřívější zjištění o vlivu Bezových verzí na Blahoslava a Kralické. Poněkud překvapivý je poměrně malý počet shod s BiblMel2, která sloužila jako půdorys pro Blahoslavův překlad. Dalšímu výzkumu ponecháváme otázku vlivu jiných předloh,¹⁵ problém identifikace zdroje u zbylých míst (Mk 3,11.21; Lk 19,23; J 5,2; Žd 13,23; 2 P 2,13) a podrobnější srovnání s řeckými verzemi (například ve 2 Tm 2,22 mají Bezovy řecké verze od roku 1565 τὸν Χριστόν, ale Kraličtí ponechávají v textu starší překlad Pána ve shodě se zněním τὸν κύριον mj. v Polyglotě antverpské; v Lk 2,22 mají Kraličtí shodně s latinským Bezou Marje a ekvivalenty řeckých znění αὐτῶν a αὐτῆς se ocitají jen v marginálii).

Citované překlady

Barbiriana (Nový zákon s Bezovým překladem a Anotacemi) = *Novum D. N. Iesu Christi Testamentum...*, přeložil Theodor Beza, Basilej, N. Barbirius a T. Courteau 1559. Vědecká knihovna v Olomouci (dále jen VKO), sign. II 260. VD 16 (Das Verzeichniss der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts), číslo ZV 1893
 Beza 1565 (Nový zákon Bezův s Anotacemi /2. vyd./) = *Iesu Christi D. N. Novum testamentum, sive Novum foedus...*, přeložil Theodor Beza, Ženeva, H. Stephanus 1565. Knihovna Akademie věd České republiky, sign. TB 10
 Beza 1582 (Nový zákon Bezův s Anotacemi /3. vyd./) = *Iesu Christi D. N. Novum testamentum, sive Novum foedus...*, přeložil Theodor Beza, [Ženeva, H. Stephanus] 1582. Moravská zemská knihovna v Brně, sign. ST 4-0050.143
 Beza 1588 (Nový zákon Bezův s Anotacemi /4. vyd./) = *Testamentum Novum, sive Novum Foedus Iesu Christi...*, přeložil Theodor Beza, [Ženeva, H. Stephanus] 1588. Viz <http://www.books.google.com> [náhled 20. 6. 2013]

¹⁵ Např. čtení shodné s marginálií k Mt 3,16 *Jiní dokládají / s nebe* je obsaženo v první redakci staro-českého překladu. Fráze *Jiní dokládají*, doložená v Šestidílce ze zkoumaných míst ještě v Mt 26,20; Mk 1,12.13; 3,11; 8,14; Lk 19,23; Sk 4,27 uvádí někdy přídávky vulgární tradice (Mt 26,20; Mk 1,13; 8,14; Sk 4,27).

- BiblKralu (Bible kralická šestidílná) = Bibli České Díl první až šestý, přeložil kolektiv jednoty bratrské, [Kralice nad Oslavou, tiskárna jednoty bratrské] 1579-1594. VKO, sign. II 32.377. Knihopis č. 1107
- BiblMelz (Melantrichova bible z r. 1556-1557) = Bibli Česká. Cum Gratia et Privilegio... [Praha, tiskárna Jiřího Melantricha z Aventýna] 1556-1557. VKO, sign. III 32.296. Knihopis č. 1102
- Erasmův překlad z roku 1522 (Erasmův řecko-latinský Nový zákon /3. vyd./) = *Novum Testamentum omne, tertio iam ac diligentius ab Erasmo Roterodamo recognitum...*, přeložil Erasmus Roterodamský, s. l., s. e., s. d. VKO, sign. III 249
- NZ1533 (náměštský Nový zákon z r. 1533) = *Nový Testament všecek již nejposléze a pilně od Erazma Roterodámského přehlédnutý...*, přeložili B. Optát a P. Gzel, Náměšť nad Oslavou, Matěj Pytlík z Dvořiště 1533. VKO, sign. 32.197. Knihopis č. 17 099
- NZ1568 = Jaroslav KONOPÁSEK, *Blahoslavův Nový zákon z roku 1568*, Praha 1931